

CẠNH TRANH MỸ - NGA Ở TRUNG ĐÔNG

TỪ SAU XUNG ĐỘT UKRAINE

The United States - Russia competition in the Middle East after the Ukraine conflict

QUÁCH THỊ HUỆ*

Ngày nhận bài: 30/7/2025, ngày gửi phản biện: 05/8/2025, ngày duyệt đăng: 18/8/2025

Với vị trí địa chiến lược quan trọng và nguồn tài nguyên giàu có, Trung Đông từ lâu đã trở thành khu vực cạnh tranh chiến lược giữa các nước lớn, trong đó có Mỹ và Nga. Sau cuộc xung đột giữa Nga và Ukraine năm 2022, quan hệ Mỹ - Nga rơi vào trạng thái căng thẳng hơn, theo đó cạnh tranh giữa hai cường quốc này ở Trung Đông đã có những chuyển biến mới. Bằng phương pháp phân tích, tổng hợp và so sánh, bài viết cho thấy, Trung Đông luôn có vai trò quan trọng đối với Mỹ và Nga, đặc biệt trong bối cảnh từ sau xung đột Ukraine. Bài viết cũng chỉ ra rằng, cạnh tranh Mỹ - Nga sau xung đột Ukraine chuyển từ đối đầu chiến lược thông thường sang cạnh tranh gián tiếp, linh hoạt và mang tính toàn cầu hơn, trong đó lợi thế đang nghiêng về Nga với sự ủng hộ nhiều hơn từ các quốc gia Trung Đông.

Từ khóa: Cạnh tranh, Mỹ, Nga, Trung Đông, xung đột Ukraine.

With its critical geostrategic location and abundant natural resources, the Middle East has long been a region of strategic competition among major powers, including the U.S and Russia. Since the outbreak of the Russia - Ukraine conflict in 2022, the U.S. - Russia relations have entered a heightened state of tension, leading to new dynamics in their rivalry within the Middle East. Through methods of analysis, synthesis, and comparison, this paper demonstrates that the Middle East has consistently held strategic importance for both the U.S and Russia especially in the post-Ukraine conflict context. The paper also reveals that the U.S - Russia competition in the region has shifted from conventional strategic confrontation to a more indirect, flexible, and globalized rivalry, in which Russia holds the advantage, bolstered by increasing support from Middle Eastern countries.

Keywords: Competition, the U.S, Russia, Middle East, Ukraine conflict.

Mở đầu

Trung Đông sở hữu vị trí địa chiến lược đặc biệt quan trọng, không chỉ là cầu nối Đông - Tây mà còn là vùng đất giàu có tài nguyên. Bởi thế khu vực này đồng thời cũng

* Tiến sĩ, Viện Nghiên cứu Nam Á, Tây Á và Châu Phi; Email: quachhue9688@gmail.com

là một điểm nóng chính trị toàn cầu và là địa bàn cạnh tranh ảnh hưởng của các cường quốc Mỹ, Nga, Trung Quốc, Liên minh Châu Âu (EU),... Trước hết, về vị trí địa lý, Trung Đông nằm giữa giao điểm của ba châu lục: châu Á, châu Âu và châu Phi. Khu vực còn giáp nhiều biển lớn: Biển Địa Trung Hải, Biển Đỏ, Vịnh Ba Tư, Biển Arab và bao trọn các eo biển: Eo biển Hormuz - huyết mạch vận chuyển dầu mỏ toàn cầu, Eo biển Bab el-Mandeb - kết nối Biển Đỏ và Vịnh Aden, kênh đào Suez (Ai Cập) - tuyến đường biển ngắn nhất nối Đại Tây Dương và Ấn Độ Dương. Vị trí này cho phép Trung Đông có lợi thế trong trung chuyển hàng hóa, nắm giữ vai trò là cầu nối giao thông giữa phương Đông và phương Tây. Sức hấp dẫn của khu vực này còn ở sự giàu có tài nguyên thiên nhiên đặc biệt là dầu mỏ và khí đốt. Điều đó đã biến Trung Đông thành chiếc “chìa khóa” kiểm soát an ninh năng lượng toàn cầu, đồng thời khiến cho các cường quốc cạnh tranh gay gắt để có thể sở hữu chiếc chìa khóa vàng này.

Là hai cường quốc kinh tế, quân sự và năng lượng, Mỹ và Nga từ lâu đã để mắt đến Trung Đông. Trong giai đoạn 2010 đến 2020, Mỹ rút dần khỏi Trung Đông bởi những chi phí tốn kém cho các cuộc can thiệp quân sự tại Iraq, Afghanistan, Syria cũng như không còn phụ thuộc vào dầu mỏ Trung Đông nữa. Trong khi đó, sự hỗ trợ quân sự cho chính quyền Assad ở Syria năm 2015 là một bước ngoặt giúp Nga đã củng cố vị thế mới của một cường quốc ở Trung Đông. Cuộc đối đầu địa chính trị giữa Mỹ và Nga bởi cuộc xung đột Nga - Ukraine năm 2022 đã khiến hai cường quốc này đẩy mạnh tìm kiếm sự liên kết và hỗ trợ từ Trung Đông (Gustavo Oliveira Teles de Menezes et al., 2024, p.22).

Cuộc xung đột Nga - Ukraine đã tác động lớn đến sức mạnh tổng hợp của Nga khi nước này phải đối mặt với hàng loạt lệnh cấm vận từ Mỹ và các quốc gia phương Tây. Tình thế đó đã buộc Nga vừa phải duy trì, vừa điều chỉnh chính sách với các đối tác tại Trung Đông, vừa thúc đẩy Nga tìm kiếm những đối tác mới ở các khu vực khác, đặc biệt là châu Á để cân bằng lực lượng. Trong khi Mỹ không bỏ qua cơ hội gia tăng ảnh hưởng khu vực Trung Đông để bảo toàn lợi ích. Cạnh tranh Mỹ - Nga từ sau năm 2022 tại Trung Đông chủ yếu tập trung vào ba phương diện: cạnh tranh thị trường năng lượng, đầu tư; gia tăng ảnh hưởng chính trị thông qua việc can dự vào các điểm nóng khu vực và cạnh tranh quyền lực mềm.

Bằng sử dụng phương pháp nghiên cứu định tính, dựa trên việc phân tích và tổng hợp các tư liệu thứ cấp, nghiên cứu này sẽ làm rõ cạnh tranh Mỹ - Nga tại Trung Đông từ sau xung đột Ukraine năm 2022. Để đạt được mục tiêu đó, bài viết được triển khai theo các nội dung bao gồm: (i) tầm quan trọng của Trung Đông đối với Mỹ và Nga; (ii) cạnh tranh Mỹ - Nga ở Trung Đông trên một số lĩnh vực chủ yếu và (iii) một số nhận xét, đánh giá về những điểm mới trong cạnh tranh giữa hai cường quốc này.

1. Tầm quan trọng của Trung Đông đối với Mỹ và Nga

Về địa chính trị

Trung Đông có vị trí đặc biệt quan trọng đối với việc mở rộng và kiểm soát tầm ảnh hưởng của Mỹ ra ba châu lục Á - Âu - Phi, nơi có các tuyến hàng hải và vận tải dầu mỏ

trọng yếu như Eo biển Hormuz, Kênh đào Suez, và Biển Đỏ. Việc kiểm soát hoặc thống trị ảnh hưởng tại Trung Đông góp phần giúp Mỹ củng cố được vị thế siêu cường và vai trò quản trị toàn cầu và ngược lại. Về tập hợp lực lượng, tại khu vực Trung Đông có thể nhận thấy, bên cạnh Israel là đồng minh then chốt của Mỹ thì ngược lại, Mỹ xem Iran là đối thủ cạnh tranh chính trong khu vực này. Việc ủng hộ đồng minh chiến lược là Israel và duy trì mối quan hệ đặc biệt với các nước vùng Vịnh còn giúp Mỹ tạo dựng và duy trì liên minh chống lại đối thủ quân sự mạnh là Iran. Đồng thời, Mỹ cần duy trì hiện diện quân sự và chính trị để kiềm chế sự mở rộng ảnh hưởng của các đối thủ mạnh khác như Nga và Trung Quốc.

Đối với Nga, vị trí địa chiến lược của Trung Đông đóng vai trò như “bàn đạp” để Nga mở rộng ảnh hưởng toàn cầu. Đây là động lực quan trọng trong hành trình tìm lại sự vĩ đại cho nước Nga như đã từng có trong lịch sử của Liên Xô trước đây. Nga cần xây dựng và tận dụng tầm ảnh hưởng ngày càng lớn tại Trung Đông để đối trọng vai trò của Mỹ và NATO trong khu vực. Trong bối cảnh hiện nay, Nga đang thúc đẩy hệ thống mối quan hệ song phương chiến lược với các quốc gia Trung Đông để cân bằng và cạnh tranh chiến lược với Mỹ trong khu vực địa chính trị chiến lược quan trọng này.

Về kinh tế

Trung Đông được biết đến với danh xưng “rôn dầu” của thế giới, trong khi dầu mỏ và khí đốt là những nguyên liệu chính trong sản xuất và tiêu dùng cũng như nguyên liệu cho sự phát triển kinh tế mỗi quốc gia. Với trữ lượng lớn dầu mỏ và khí đốt, Trung Đông hiện đang là khu vực đóng vai trò kiểm soát đối với sự ổn định thị trường dầu toàn cầu, biến động về giá dầu tại khu vực Trung Đông có thể khiến giá dầu thế giới biến động theo và tác động tới Mỹ và Nga.

Nguồn năng lượng đặc biệt là dầu mỏ và khí đốt cũng đóng vai trò then chốt trong nền kinh tế Mỹ. Mặc dù, Mỹ đã độc lập năng lượng, nhưng vẫn cần kiểm soát năng lượng để đảm bảo cho sự phát triển bền vững và hạn chế tới mức tối đa không để tình trạng khủng hoảng năng lượng xảy ra. Mỹ cũng cần đảm bảo sự ổn định của nguồn cung năng lượng từ khu vực này cho các đồng minh ở châu Âu, châu Á (Nhật Bản và Hàn Quốc) - những quốc gia phụ thuộc lớn vào dầu mỏ Trung Đông. Ngoài ra, việc giao dịch dầu mỏ toàn cầu bằng đồng USD (petrodollar) giúp Mỹ duy trì vai trò của đồng tiền dự trữ thế giới, đem lại lợi thế lớn về tài chính và chính sách tiền tệ.

Đối với Nga, ngân sách nước này phụ thuộc rất lớn vào xuất khẩu dầu mỏ và khí đốt. Nhiều quốc gia tại Trung Đông là những đối tác chiến lược đối với nền kinh tế Liên bang Nga. Dễ dàng nhận thấy, thông qua hợp tác với các thành viên trong OPEC+ đã mang lại cho nước Nga rất nhiều lợi ích, nhất là khi Nga cùng với Saudi Arabia là hai thành viên chủ chốt đóng vai trò điều phối giá dầu. Nga đang đẩy mạnh hợp tác với các nước như Iran, UAE, Qatar về dầu khí, hạt nhân dân sự, vũ khí và nông sản. Hiện nay, Trung Đông là một thị trường xuất khẩu tiềm năng và là nguồn tài chính đầu tư cho Nga

trong bối cảnh bị cấm vận từ Mỹ và phương Tây sau hoạt động quân sự đặc biệt đối với Ukraine năm 2022.

Về an ninh quốc gia

Mỹ xem khu vực Trung Đông là nơi trú ngụ của nhiều tổ chức khủng bố như Al-Qaeda, IS và Hezbollah - đặc biệt là sau sự kiện ngày 11 tháng 9 năm 2001 gây rung động toàn cầu khi lần đầu tiên trong lịch sử, cường quốc Mỹ bị tàn phá nặng nề lên bởi thế lực khủng bố. Bên cạnh những thiệt hại to lớn về kinh tế thì việc này như cú tát mạnh vào danh dự của một siêu cường quân sự thống thị an ninh thế giới. Ngay lập tức, Mỹ đã phát động cuộc chiến chống khủng bố toàn cầu, trong đó Mỹ đặt Trung Đông là trung tâm của cuộc chiến này. Ngoài ra, liên quan đến an ninh quốc gia của Mỹ thì Trung Đông còn là câu chuyện ngăn chặn phổ biến vũ khí hủy diệt hàng loạt. Mỹ đặc biệt quan tâm đến chương trình hạt nhân của Iran - đối thủ chính của Mỹ trong khu vực, vì lo ngại rằng sự hiện diện của vũ khí hạt nhân ở Trung Đông sẽ phá vỡ cân bằng quyền lực và thúc đẩy một cuộc chạy đua vũ trang trong khu vực.

Cũng như Mỹ, vấn đề an ninh quốc gia mà Nga quan tâm liên quan đến Trung Đông cũng chính là nạn khủng bố. Nga lo ngại sự lan rộng của các tổ chức cực đoan Hồi giáo từ Trung Đông (như IS) sang khu vực Bắc Caucasus. Can thiệp vào Syria cũng giúp Nga chủ động ngăn ngừa nguy cơ khủng bố từ sớm từ xa vào lãnh thổ rộng lớn của mình. Bên cạnh đó, Trung Đông là nơi phát sinh dòng người tị nạn lớn, vũ khí bất hợp pháp và các mạng lưới tội phạm xuyên quốc gia nên cũng khiến Nga quan ngại. Hơn bao giờ hết, khi Nga đã phải đối mặt với những thách thức an ninh và cấm vận từ Mỹ và phương Tây thì nước này cần kiểm soát những luồng di cư bất hợp pháp và dòng chảy vũ khí cũng như các nguồn tội phạm xuyên quốc gia để bảo vệ an ninh cho chính mình.

Như vậy, đối với Mỹ, Trung Đông là một “bàn cờ địa chính trị toàn cầu”, nơi có ảnh hưởng trực tiếp đến vị thế siêu cường, an ninh nội địa, ổn định kinh tế trong nước và quốc tế của Mỹ. Do đó, ngay cả khi hướng về Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương thì Trung Đông vẫn luôn là ưu tiên chiến lược không thể bỏ qua của Mỹ. Đối với Nga, Trung Đông không chỉ là khu vực lợi ích chiến lược mà còn là mặt trận đa diện giúp nước này khẳng định vai trò cường quốc, đặc biệt trong bối cảnh đối đầu với phương Tây và mở rộng ảnh hưởng toàn cầu kể từ sau xung đột Nga - Ukraine năm 2022 đến nay.

2. Cạnh tranh Mỹ - Nga ở Trung Đông trên một số lĩnh vực chủ yếu

2.1. Cạnh tranh thị trường năng lượng, dầu tư

Về thị trường năng lượng: Xuất khẩu năng lượng đặc biệt là dầu khí là nguồn thu chính để Nga duy trì kinh tế đất nước và bù đắp chi phí cạnh tranh địa chính trị từ sau khi thực hiện hành động quân sự đặc biệt đối với Ukraine. Khi thị trường châu Âu bị cản trở và đối mặt với các lệnh trừng phạt từ Mỹ và Phương Tây, Nga buộc phải tìm kiếm khách hàng mới, trong đó tiềm năng nhất là châu Á, châu Phi và Trung Đông. Đầu tiên là sự hợp tác từ các nước vùng Vịnh, vốn là đồng minh của Mỹ nhưng cũng tham

gia OPEC+ cùng với Nga. Các quốc gia như UAE và Saudi Arabia đã tăng mạnh nhập khẩu dầu, dầu sản phẩm từ Nga - một phần do chi phí rẻ hơn và do nguồn cung truyền thống bị gián đoạn (Li-Chen Sim, 2025). Ngoài ra, Nga cũng đẩy mạnh hợp tác trong lĩnh vực hạt nhân, điện lực, công nghệ khí đốt hóa lỏng, và đầu tư hạ tầng với các đối tác Trung Đông. Thực tế này đã cho Nga một lối thoát để tự do hơn trong việc thực hiện địa chính trị năng lượng bên ngoài châu Âu nhưng lại đẩy mâu thuẫn Mỹ - Nga và Mỹ với các nước đồng minh ở Trung Đông lên cao hơn. Hiện nay, Nga là thành viên chính và đóng vai trò chỉ phối trong OPEC+. Khi Nga cùng với Saudi Arabia nắm quyền điều tiết giá dầu thế giới sẽ gây áp lực lên Mỹ và các nền kinh tế phương Tây. Nước này đã phát triển mạng lưới “shadow fleet” gồm các tàu chở dầu tái đăng ký và vận hành không minh bạch để vận chuyển dầu sang thị trường châu Á, tránh các lệnh trừng phạt giá dầu giới hạn (Reuters, 2025). Sau lệnh trừng phạt từ phương Tây, Nga được cho là đã sử dụng hơn 600 tàu shadow fleet để tiếp tục bán dầu cho Trung Quốc, Ấn Độ, UAE (Oxford Analytica, 2024). Thêm vào đó, Nga thúc đẩy dùng đồng ruble, yuan, hoặc thương mại đổi hàng (barter) trong các giao dịch năng lượng với Iran, UAE, Trung Á góp phần thách thức hệ thống petrodollar truyền thống của Mỹ.

Về thương mại - đầu tư: Nga xoay trục và đẩy mạnh chính sách địa chính trị mới “pivot to South”¹ (xoay trục về phía Nam). Theo đó, thương mại với UAE tăng gấp đôi lên 9 tỷ USD, Thổ Nhĩ Kỳ lên 60 tỷ USD, Iran 5 tỷ USD từ 2020 đến 2023. Nga trở thành nhà đầu tư lớn nhất vào Iran, đặc biệt trong các lĩnh vực dầu khí, lương thực và năng lượng hạt nhân (FMES, 2024). Nga và Iran ký thỏa thuận đối tác chiến lược toàn diện 20 năm (năm 2025), trong đó có hợp tác phát triển dầu khí, đường ống và thanh toán không qua USD, giúp Nga tiếp tục thâm nhập thị trường năng lượng Trung Đông bất chấp cấm vận.

Đáp trả lại, Mỹ sử dụng sức mạnh tài chính của siêu cường để kiểm soát các kênh tài chính toàn cầu và vận dụng áp lực kinh tế để hạn chế sự gia tăng ảnh hưởng của Nga tại vùng Vịnh. Chính quyền Mỹ không ngừng nỗ lực duy trì vị thế đồng USD trong giao dịch dầu, bảo vệ các công ty dầu khí phương Tây và thúc ép các đồng minh thành viên OPEC+ tăng sản lượng để hạ giá dầu (Ron Bousso, 2025). Khi Nga mở rộng thị trường năng lượng sang các đối tác lớn ở châu Á, châu Âu và châu Phi thì Mỹ đã tăng cường các biện pháp hỗ trợ các dự án năng lượng tái tạo hoặc khí tự nhiên hoá lỏng như một công cụ ngoại giao kinh tế để siết ảnh hưởng Nga. Đồng thời, để cân bằng ảnh hưởng với Nga tại thị trường năng lượng, Mỹ hỗ trợ các đồng minh vùng Vịnh tăng nguồn cung năng lượng và đầu tư vào các dự án năng lượng xanh. Thêm vào đó, Mỹ và các đồng minh phương Tây liên tục đe dọa áp dụng trừng phạt thứ cấp lên các nước mua dầu Nga,

¹ Nội hàm của chiến lược này là nhằm tăng cường ảnh hưởng kinh tế, quân sự và ngoại giao của Nga tại các nước ở Trung Đông, châu Phi và Nam Á, thay thế hoặc bù đắp cho mối quan hệ đã xấu đi với phương Tây do chiến tranh Ukraine.

đồng thời vận động đồng minh khu vực GCC nâng sản lượng để thay thế Nga mà không gây tăng giá toàn cầu (Hugo, 2025).

Ngoài ra, Mỹ nỗ lực gia tăng ảnh hưởng qua đầu tư và hợp tác năng lượng sạch và truyền thống. Mỹ cùng các công ty năng lượng Mỹ và các quốc gia Trung Đông đang mở rộng các dự án dầu khí, khí tự nhiên (LNG), và năng lượng tái tạo. Trong đó có hợp tác giữa Mỹ và UAE trong đầu tư các dự án dầu khí và những cơ hội năng lượng mới với các công ty Mỹ (Yousef Saba, 2025). Mỹ cũng sử dụng các biện pháp chính sách (trừng phạt, ngoại giao năng lượng) để hạn chế Nga tiếp cận các thị trường phương Tây, trong khi cố gắng thúc đẩy các liên minh năng lượng với các quốc gia vùng Vịnh để đảm bảo nguồn cung cho châu Âu và châu Á.

2.2. Cạnh tranh ảnh hưởng chính trị

Từ năm 2022 đến nay, cạnh tranh giữa Mỹ và Nga trên mặt trận chính trị chủ yếu thể hiện qua sự tham gia vào các cuộc xung đột và khủng hoảng tại Trung Đông, tập trung vào các điểm nóng như Syria, Iran, Yemen, Libya và vùng Vịnh, thông qua đó, Mỹ và Nga khẳng định vai trò quan trọng, tập hợp lực lượng, bảo vệ đồng minh và lợi ích cốt lõi trong khu vực.

Mỹ duy trì liên minh quân sự và tập trận với các đồng minh trong khu vực, tiếp tục củng cố, thúc đẩy quan hệ với Israel và các quốc gia Arab, UAE, Bahrain, đảm bảo sự phụ thuộc chiến lược, đặc biệt trong phòng thủ tên lửa Patriot, THAAD và thị trường vũ khí. Mỹ đẩy mạnh sự hiện diện tại các căn cứ ở UAE, Bahrain, Qatar và gia tăng tập luyện chung với quân đội các nước GCC, phòng thủ tên lửa và huấn luyện tác chiến mạng (Antonio Bhardwaj, 2025). Chính quyền Mỹ sử dụng sức mạnh quân sự của siêu cường liên tục tiến hành không kích trả đũa (phương án Rough Rider, Prosperity Guardian) và sử dụng sức mạnh răn đe để bảo vệ tự do hàng hải, thương mại quốc tế và an ninh vùng Vịnh (Rebeccah Heinrichs, 2025).

Về phía Nga, nước này chuyển đổi chiến lược từ sự hiện diện chủ đạo tại Syria sang chiến lược đa địa bàn qua Bắc Phi và liên kết với Iran. Sau sự sụp đổ của chế độ Assad ở Syria vào cuối năm 2024, Nga rút phần lớn lực lượng nhưng vẫn duy trì chức năng tại căn cứ Hmeymim và Tartus; mạnh dạn điều chuyển một số khí tài quân sự sang Libya và Sudan thông qua các nhóm vũ trang và lực lượng bán quân sự (PMC) để duy trì ảnh hưởng tại Địa Trung Hải và châu Phi (The Moscow Times, 2025). Việc tìm cách thiết lập cơ sở quân sự tại Libya (bờ biển Tobruk) và Sudan để tạo chỗ đứng tại Biển Đỏ và tiếp cận Suez - là phần của chiến lược “Southward March” để mở rộng ảnh hưởng qua Địa Trung Hải. Nước này vẫn duy trì liên minh chiến lược Iran - Syria nhưng có điều chỉnh. Vào tháng 6 năm 2025, Nga đã ký thoả thuận hợp tác toàn diện với Iran, song không gồm điều khoản bảo vệ chung, duy trì quan hệ qua viện trợ ngoại giao và kỹ thuật hơn là quân sự trực tiếp (Emil Avdaliani, 2025). Mỹ và phương Tây tăng cường hợp tác với chính quyền Libya được Liên Hợp Quốc công nhận để kiềm chế ảnh hưởng Nga tại Tobruk, đồng thời áp đặt lệnh trừng phạt với các nhóm thân Nga tại Sudan.

Về tác động của sự sụp đổ của chế độ Assad ở Syria đối với cạnh tranh Nga - Mỹ, trước khủng hoảng tại Ukraine, Nga giữ vai trò chủ đạo trong việc duy trì chế độ Assad với sự hiện diện quân sự mạnh và hệ thống phòng không bao phủ. Đến cuối tháng 11 năm 2024, từ một cuộc nội chiến, chế độ chính trị này đã sụp đổ do kinh tế kiệt quệ và không nhận được sự viện trợ kịp thời cả về kinh tế lẫn quân sự từ Nga và Iran trong khi lực lượng đối lập được phương Tây hậu thuẫn mạnh mẽ. Nga thời điểm này đang tập trung tại chiến trường Ukraine. Trước tình hình Assad sụp đổ, Nga buộc phải rút phần lớn lực lượng, chỉ giữ lại vài căn cứ kỹ thuật, còn Mỹ và Israel tận dụng cơ hội này để tăng cường không kích nhóm vũ trang Iran tại Syria, trong khi Nga chỉ phản đối bằng ngoại giao mà không thể can thiệp thực địa. Có thể thấy, sự sụp đổ của chính quyền Assad làm suy yếu nghiêm trọng năng lực triển khai sức mạnh khu vực của Nga, vốn đã bị ảnh hưởng bởi chiến tranh Ukraine. Điều này đã giáng một đòn chiến lược vào vị thế của Nga ở Trung Đông không chỉ về vị thế quân sự mà còn về uy tín. Việc Nga không thể bảo vệ chính quyền Assad - đồng minh thân cận - đã khiến nhiều nước Trung Đông nghi ngờ độ tin cậy của Moscow. Mỹ đã tận dụng khoảng trống quyền lực để tái khẳng định vai trò lãnh đạo, mở rộng ảnh hưởng, và có khả năng thiết lập trật tự mới tại Syria và vùng Levant. Mỹ hỗ trợ Israel, kiềm chế Iran, bảo vệ các tuyến dầu mỏ qua Vịnh Ba Tư. Đồng minh của Mỹ như UAE, Saudi Arabia, Israel thấy rõ sự quyết đoán và thành công chiến lược của Washington, từ đó đẩy mạnh hợp tác hơn. Như vậy, sự sụp đổ của chính quyền Assad đã tạo ra một bước ngoặt lớn trong cục diện cạnh tranh giữa Mỹ và Nga tại Trung Đông, làm thay đổi cán cân quyền lực và chiến lược của cả hai bên. Đây là một trong những thay đổi địa chính trị lớn nhất tại khu vực Trung Đông kể từ sau “Mùa xuân Arab”.

2.3. Cạnh tranh quyền lực mềm

Mỹ và Nga không chỉ cạnh tranh chiến lược trên mặt trận kinh tế, quân sự, tập hợp lực lượng để gia tăng ảnh hưởng mà hai cường quốc còn mở rộng các hoạt động cạnh tranh trên các lĩnh vực quyền lực mềm. Mỹ dùng viện trợ nhân đạo, các tổ chức dân sự, và ngoại giao truyền thống để mở rộng ảnh hưởng. Tính đến năm 2022, Cơ quan USAID của Mỹ chiếm khoảng 27% tổng viện trợ song phương đến khu vực Trung Đông. Năm 2024, tổng chi dành cho khu vực đạt khoảng 4,2 tỷ USD, trong đó 2 tỷ USD dành cho viện trợ nhân đạo, tập trung vào Gaza, Syria, Iraq và Yemen. Theo báo cáo, Mỹ đã cung cấp hơn 18 tỷ USD viện trợ nhân đạo cho Syria kể từ năm 2011, bao gồm hơn 1,2 tỷ USD chỉ riêng trong 2024. Tại Yemen, Mỹ từng chi khoảng 704 triệu USD cho viện trợ nhân đạo, gồm thực phẩm, chăm sóc sức khỏe bà mẹ và trẻ em, hỗ trợ cảng Hodeidah để giữ dòng cung cấp trang thiết bị cứu trợ hoạt động liên tục giữa chiến sự (Robert Beschel, 2025). Các chương trình viện trợ chỉ tạm ngừng do lệnh từ Tổng thống D. Trump ngày 20/1/2025. Ngược lại, Nga đẩy mạnh chiến dịch truyền thông như RT Arabic - nền tảng truyền hình vệ tinh và internet, phục vụ nhiều quốc gia ở Trung Đông, Bắc Phi và Nam Á. Thông qua kênh truyền thông này, Nga định hình hình ảnh quốc gia thân thiện, như một “người bảo vệ chủ quyền quốc gia và trật tự khu vực”. Chiến dịch

truyền thông này là sức mạnh mà Nga kết nối chặt chẽ với khu vực, lan toả giá trị Nga, là sự đối trọng trong cạnh tranh với Mỹ và phương Tây tại Trung Đông.

3. Một số nhận xét

Trong nhiều thập kỷ qua, cạnh tranh Mỹ - Nga luôn là đặc điểm nổi bật trong quan hệ quốc tế và tác động mạnh mẽ tới đời sống quốc tế đương đại. Cạnh tranh Mỹ và Nga là một vấn đề có lịch sử và ngày càng phức tạp hơn khi nước Nga dưới thời Tổng thống V. Putin và nước Mỹ thời đại D.Trump cùng theo đuổi mục tiêu gia tăng ảnh hưởng toàn cầu, và Trung Đông là khu vực hội tụ lợi ích cốt lõi đối với cả Nga và Mỹ trong mục tiêu này. Cuộc xung đột tại Ukraine năm 2022 đã trở thành yếu tố cơ bản thúc đẩy căng thẳng Mỹ - Nga nói chung và cạnh tranh tại Trung Đông nói riêng. Cuộc chiến này không chỉ đẩy Nga về phía châu Á - Thái Bình Dương nhanh hơn mà còn giúp Nga mở rộng mạnh mẽ quan hệ với các quốc gia Trung Đông để ứng phó với các lệnh trừng phạt của phương Tây.

Trước cuộc xung đột Ukraine, về mục tiêu: Mỹ và Nga đều hướng tới Trung Đông như một khu vực địa chính trị trọng yếu, cạnh tranh về bán vũ khí, quyền tiếp cận năng lượng và ảnh hưởng ngoại giao. Nga nỗ lực trở thành đối trọng với Mỹ, như trong thời kỳ Chiến tranh Lạnh; về phương thức: cả hai đều dùng vũ khí, can thiệp quân sự, bán vũ khí, viện trợ ngoại giao và vai trò trung gian để tăng cường vị thế và lợi ích. Trước sự cạnh tranh Mỹ - Nga, các nước khu vực chịu sự tác động mạnh mẽ nhưng vẫn lựa chọn cân bằng quan hệ nước lớn. Chẳng hạn như đồng minh Saudi Arabia, UAE, Ai Cập... đều tận dụng sự cạnh tranh giữa Mỹ và Nga để gia tăng đòn bẩy ngoại giao bằng cách cân bằng quan hệ với cả hai bên.

Từ sau xung đột Ukraine, vị thế của Nga, Mỹ và sự tương quan lực lượng giữa hai nước đã có những thay đổi. Nếu như trước xung đột Ukraine, Nga chỉ đóng vai trò phụ trợ trong khu vực, thế mạnh lớn nhất của Nga là nhà cung cấp vũ khí hàng đầu ở Trung Đông thì sau năm 2022 vai trò đó đã nhanh chóng thay đổi. Bằng việc liên tục gia tăng nhiều hoạt động ngoại giao kinh tế, quân sự đặc biệt mở rộng vai trò trung gian không chỉ ở Syria, mà còn tại Iran, Libya, thậm chí thiết lập quan hệ sâu hơn với Israel, UAE, Ai Cập, Nga đã gia tăng quyền lực tại khu vực và kết giao được với nhiều quốc gia Trung Đông. Ngay cả khi kinh tế Nga phải đối mặt với lệnh trừng phạt do xung đột Ukraine thì chính quyền Putin vẫn duy trì được trạng thái liên kết với khu vực. Vị thế này của Nga chỉ thực sự bị giảm sút khi chính quyền Assad sụp đổ và cú lật ngược tình thế của Mỹ và phương Tây. Uy tín của Nga bị giới hạn ở vai trò ngoại giao lời nói thay thực chiến vì đồng thời không kịp hỗ trợ cho chính quyền đồng minh Assad và cũng không cung cấp hỗ trợ quân sự cho Iran giữa tình hình căng thẳng Iran -Israel dù hai nước có ký hiệp định chiến lược vào đầu 2025. Trong khi đó, vị thế của Mỹ cũng có sự thay đổi, trước xung đột, Mỹ đóng vai trò là lực lượng chủ đạo và làm chủ cuộc chơi tại Trung Đông. Tuy nhiên, sự cạnh tranh đầy khôn khéo của Nga cùng với sự hiện diện ngày càng tăng của Trung Quốc đã khiến vị thế của Mỹ bị suy giảm. Phản ứng của các quốc gia khu vực cũng có sự chuyển dịch. Thay vì tận dụng cạnh tranh Nga - Mỹ để tối

đa hóa lợi ích nhất là kinh tế như trước năm 2022 thì sau xung đột, các quốc gia đã có sự phân hóa rõ rệt, thể hiện rõ ràng hơn vai trò trung gian cân bằng quan hệ với cả hai nước lớn Mỹ, Nga và cả Trung Quốc.

Từ khi cuộc xung đột Ukraine xảy ra, các đối tác chính của Moscow ở Trung Đông là Iran và Syria phần lớn ủng hộ. Ngược lại, các đồng minh và đối tác lâu năm của Mỹ ở Trung Đông, cũng như các chính phủ khác trong khu vực, đa số không tham gia cùng Mỹ và các đồng minh phương Tây trong việc ủng hộ Ukraine hoặc trừng phạt Nga (Mark N. Katz, n.d). Điều này cho thấy, sự cân nhắc lựa chọn liên quan đến lợi ích của các nước trong khu vực. Chính phủ các nước GCC, theo logic phòng ngừa, thể hiện tính thực dụng, linh hoạt và tự chủ, đồng thời từ chối chấp nhận mối quan hệ lệ thuộc và liên kết rõ ràng với các cường quốc. Họ cho rằng cả Mỹ và Nga đều có thể đóng góp vào việc đạt được các mục tiêu chính trị, kinh tế và an ninh của mình, do đó tìm cách phát triển quan hệ với Washington và Moscow ở mức độ và lĩnh vực mà họ cho là thuận lợi cho lợi ích của mình (Gustavo Oliveira Teles de Menezes et al., 2024, p.22).

Kết luận

Có thể thấy rằng, cạnh tranh Mỹ - Nga trước và sau khủng hoảng Ukraine vẫn xoay quanh quyền lực, tranh giành thị trường, thiết lập và duy trì ảnh hưởng tại Trung Đông. Về phía Mỹ, nước này tái khẳng định vai trò chủ lực bằng sức mạnh tài chính và quân sự. Cuộc cạnh tranh giữa Mỹ và Nga từ 2022 đến nay cũng phản ánh sự chuyển động lớn trong chiến lược của Mỹ nhất là từ khi Tổng thống Donald Trump quay trở lại với vai trò chủ nhân của Nhà Trắng.

So với Mỹ, Nga đến với Trung Đông muộn hơn nhưng liên tục có sự điều chỉnh chiến lược nên từ một quốc gia bị cho là ở thế yếu hơn, Nga đã trở lại trung tâm “cuộc chơi lớn” ở Trung Đông. Sau xung đột Ukraine, Nga đã thay đổi chiến lược khu vực như một phản ứng linh hoạt để đối phó với những thách thức từ cạnh tranh địa chính trị với Ukraine, Mỹ và phương Tây. Chiến lược can dự và cách tiếp cận khá cân bằng và khéo léo của Nga đối với các vấn đề khu vực không chỉ làm thay đổi cán cân lực lượng và cục diện địa chiến lược ở Trung Đông, mà còn đưa Nga trở thành đối tác đáng tin cậy tại khu vực và xoay chuyển tình thế khá thành công. Cạnh tranh Mỹ - Nga sau xung đột Ukraine, đặc biệt trong lĩnh vực năng lượng và đầu tư đã biến Trung Đông trở thành sân chơi chiến lược hơn. Trung Đông không chỉ là nguồn cung cấp dầu khí, mà còn là trung tâm đầu tư, trung chuyển tài chính, và nơi Nga cũng như Mỹ muốn khôi phục ảnh hưởng. Việc UAE và Saudi Arabia nhập dầu Nga giúp Moscow có thêm nguồn vốn, trong khi Mỹ buộc phải cạnh tranh qua ngoại giao năng lượng, hỗ trợ LNG, đầu tư hạ tầng năng lượng sạch, và đàm phán thương mại. Cuộc cạnh tranh này còn tiếp tục với những thay đổi lớn hơn nữa và phụ thuộc không nhỏ vào kết quả của xung đột Nga - Ukraine.

Tài liệu tham khảo

1. Antonio Bhardwaj (2025). *The Middle East in a Shifting US-Russia Paradigm: Strategic Options for Regional Nations*. <https://www.faf.ae/home/2025/3/9/the-middle-east-in-a-shifting-us-russia-paradigm-strategic-options-for-regional-nations>. Ngày truy cập 22/7/2025.
2. Emil Avdaliani (2025). *Russia Adjusts Its Posture in the Middle East*. <https://manaramagazine.org/2025/06/russia-adjusts-its-posture-in-the-middle-east/>. Ngày truy cập 22/7/2025.
3. FMES (2024). *The successful mini-max strategy of Russia in the Middle East*. <https://fmes-france.org/en/the-successful-mini-max-strategy-of-russia-in-the-middle-east/>. Ngày truy cập 22/7/2025.
4. Gustavo Oliveira Teles de Menezes et al., (2024). The United States, Russia, and the Gulf Cooperation Council Countries: A New Regional Order in the Middle East ?. *Brazilian Political Science Review*, 18 (2), Apr 2024, pp.1-28.
5. Hugo (2025). *US can squeeze Russia without 'secondary tariffs'*. <https://www.reuters.com/commentary/breakingviews/>. Ngày truy cập 22/7/2025.
6. Li-Chen Sim (2025). *Impact of the Russo-Ukrainian war on energy flows from the Arab Gulf states*. <https://www.mei.edu/publications/impact-russo-ukrainian-war-energy-flows-arab-gulf-states>, February 11, 2025. Ngày truy cập 29/7/2025.
7. Mark N. Katz (n.d). *What Underlies Moscow's Good Relations with the US's Middle East Partners in the Ukraine War Era?*. https://therussiaprogram.org/east_moscow. Ngày truy cập 25/7/2025.
8. Oxford Analytica (2024). *Russia's 'shadow fleet' will prove resilient*. <https://www.oxan.com/insights/russias-shadow-fleet-will-prove-resilient/>. Ngày truy cập 23/7/2025.
9. Rebecca Heinrichs (2025). *Trump is striking the Houthis - while Putin keeps enflaming them*. <https://nypost.com/2025/03/20/opinion/trump-strikes-the-houthis-as-putin-keeps-enflaming-them/>. Ngày truy cập 22/7/2025.
10. Reuters (2025). *UK targets 135 Russian 'shadow fleet' tankers with fresh sanctions*. <https://www.reuters.com/world/uk-targets-135-russian-shadow-fleet-tankers-with-fresh-sanctions-2025-07-21/>. Ngày truy cập 20/7/2025.
11. Robert Beschel, Paul Dyer, and Tarik Yousef (2025). *USAID in MENA: a Requiem*. file:///Users/apple/Downloads/MECGA_Policy-Note_USAID-in-MENA_EN_Final.pdf. Ngày truy cập 25/7/2025.
12. Ron Bousso (2025). *Holes in EU Russia sanctions put attention back on Trump oil threat*. <https://www.reuters.com/markets/commodities/holes-eu-russia-sanctions-put-attention-back-trump-oil-threat-2025-07-22/>. Ngày truy cập 20/7/2025.

13. The Moscow Times (2025). *Russia Takes a Political, Military and Economic Hit as Syria's Assad Falls from Power*. https://www.reddit.com/r/europe/comments/1hahd4d/russia_takes_a_political_military_and_economic/?. Ngày truy cập 22/7/2025.

14. VTV (2024). *Kinh tế Nga thay đổi thế nào sau gần 25 năm ông Putin nắm quyền?*. <https://vtv.vn/kinh-te/kinh-te-nga-thay-doi-the-nao-sau-gan-25-nam-ong-putin-nam-quyen-20240319081310706.htm>. Ngày truy cập 20/7/2025.

15. Yousef Saba (2025). *UAE to up value of US energy investments to \$440 billion by 2035*. <https://www.reuters.com/business/energy/adnoc-chief-says-uae-us-invest-440-billion-energy-sector-through-2035-2025-05-16/>. Ngày truy cập 29/7/2025.